

והוא הכיר כל מקום

הפעמים שבהן הוא נפגש איתו, אבל בדאי היה זה יותר משש. בשדה-בוקר בלבד ביקר יותר מתריסר פעמים, עד כמה שידוע לי. זאת אני יודעת מתוך מה שהיה מספר לי דרך אגב. כי הוא לא ציפה ממני שאני אתעניין בדברים אלה, או בנושאים המיוחדים שהוא היה מטפל בהם. אפילו את הספרים שלו, שהגיש לי עם הקדשה, לא ציפה ממני שאקרא. רק כשהיו נושאים מרכזיים בפוליטיקה, למשל, היה מסביר לי אותם, כדי שאדע מה מתרחש בעולם הגדול. למשל, כשפרצה מלחמת-האזרחים בקונגו, הסביר לי מה קורה. הדאגה היחידה שלו הייתה שיש לי קרובים שם.

הוא היה נותן לי לקרוא רק מאמרים שחשב שכדאי לי במיוחד לקרוא אותם. לא רק מאמרים שהיו עצמו כתב. גם בקורות שליליות שכתבו נגדו, או שבחים מיוחדים. כמו המאמר של פנחס רוזן, נגד המאמר של ישראל בעניין פרשת-לבון. הוא ידע למפרע שהמאמר שלו יעורר תגובות חריפות: "תראי עוד איזה התקפות יהיו עליי" כשהביא לי את מאמר-התשובה של רוזן, העיר צחקוק: "מה הוא רוצה ממני? הרי הוא עצמו כתב שצריך להעניש את מי שנתן לי את החומר, לא אותי!"

★ ★ ★

עה תיבת הדואר בדירתי בגבעתיים אפשר לקרוא שני שמות: "אורה רחמים" ו"בר". את הדירה שכר ישראל עבורי ועבור הילדים, לפני כשנה, כי הדירה הקודמת, שגרנו בה יחד ברמת-גן, הייתה שכורה חודשית למשך שנתיים, ותקופת-השכירות נגמרה. באותו זמן בדיוק נסע לחוץ-לארץ, וכשחזר שכר עבורי את הדירה בגבעתיים. הוא לא נכנס לגור יחד איתי בדירה זו, כי אמר — היות ואנחנו לא נושאים כחוק, הלא רוצה שאנשים ידברו, והוא ילך להיות בדירתו הקודמת בתל-אביב.

את הפתקים על תיבת-המכתבים הדבקתי רק עכשיו, אחרי שנעצר, כדי שכל מכתב המגיע אלי, או אלי, יונח שם בשבילי. אבל אם שמו לא היה שם, היה זה בכל זאת ביתו. הוא היה מבקר שם פעם, או אפילו פעמיים, ביום. הוא היה אוכל איתנו, וכל רגע פנוי היה בא לבלות עמי ו עם הילדים.

כאשר היינו פוגשים מכרים, היה מציג אותי בטבעיות ובגאווה כאשתו. הוא לא היה נכנס בפירוט לגבי האנשים שהציג בפניו. רק היה מציין שזה חבר שלו ממשרד-הבטחון, שזה עבד איתו עוד מימי ההגנה, וכו'.

לא מפני שרצה לשמור על סודות, אלא פשוט יש נושאים שכל בעל משאיר אותם מחוץ לביתו, כשהוא חוזר הביתה. אבל הוא היה מספר לי על חיותיו ונסיגותיו בעבר. למשל, אהב לספר בגאווה על תקופת שירותו בספרד.

אין לי עבר קרבי או מלחמתי, ואינני יכולה כיום לנתח את אותם הסיפורים מבחינה צבאית או היסטורית. אני התרשמתי יותר מן הצד האישי וההרפתקני שבדבר. לפני חודש היה בקולנוע מינדלור סרט על ספרד, עם אהה גארדנר, בשם במסמכות ספרד. הוא התלהב מאד ללכת לסרט הזה, וכשיצאנו מהסרט הביע את דעתו שהוא "חלש". אבל היה מלא

שעל ידה. של אורה היא טבעתו של ישראל בר, אותה נתן לה כסמל להיותם בעל ואשה בכל דבר. בר ביקש גם מאשתו עלימנט לשאת את אורה לאשה, אך אשתו לא הסכימה לכך.

טבעת הנישואין

סיפוק שנזכר באותם הימים, וכל תמונה הייתה מוכרת לו. הא הסביר לי אפילו בשמות איך המקום הזה נקרא ואיך המקום הזה נקרא. כך הייתי אני נזהרת, אילו הייתי רואה סרט על הארץ, עם מקומות שאני מכירה. שם שיחק גם הדיסקה. כקולנוע של הרפובליקאים, וישראל היה מבסוט כשדו-סקה אמר את המשפט: "אינו מלחמה זו? שני הצדדים ספרדים, הולכים באותם מדים, ולא יודעים על מי יורשים" — וא הדיש שבדיוק כך הוא זוכר את מלחמת-ספרד.

אגב, גאלה שטענו כי מימיו לא לחם בספרד: לפעמים, כשהייתה אמי מדברת אלי ספרדית, הייתה לפעם מפסיקה את דבריה, ומתנצלת על שהיא מדברת בשפה בלתי-מובנת לישראל. אפף הוא היה עונה לה בחיוך שהוא מבין ספרדית. ואמנם, הבין היטב כל מה שדיברנו ונהגה לשמוע אותנו מדברים ספרדית בבית.

הייתה לנו תוכנית לנסוע לחוץ-לארץ. תמיד אמר שבסכרד לא נוכל לבקר, כי ברגע שיופץ שם מסונגים לחסל אותנו, כל זמן שפראנקו בשטן. הוא היה מראה לי תמונות ישנות שלו. בדרך כלל תמונות מזמן היותו בצבא כאן. הוא היה מסביר לי כל תמונה, איפה זה היה ובאיה תפקיד שירת אז. תמונות מספרד לא ראיתי אצלו. גם תמונות ילדות לא היו לו, ודחאק גורא רציתי להכיר את הוריו — אם לא בויים או לפחות בתמונה. הא הסביר לי שעלה ארצה עם מוחזה קטנה אחת, ובתוכנית הייתה שגם ההורים יעלו ארצה ויביאו איתם את הכל. אבל האב נפטר בחינה ממחלה, והאם נספתה במחנות הנואצים. הוא נהג לספר על הוריו, שאביו ממוצא אמריקאי, ובטל שערך בעולם עבר דרך יוגו, הכיר את אמו שם והתאהב בה. הוא התחתן ולא חזר יותר לאמריקה. מכיוון שהיה עשיר, פתח בחינה בית-חרושת וגידל את ישראל, אגב, אף פעם לא אמר לי ששמו בחינה לא היה ישראל, אלא גיאורג. אבל גם אני שמי לא היה אורה כשעליתי ארצה. קראו לי קלארה, ורק בבית-הספר שינו את שמי.

★ ★ ★

כעיה שהעיקה עלינו כל הזמן הייתה: מתי נוכל להתחתן? זה הדבר היחיד שהיה גורע משלחנו. כי אנחנו מכל הבחינות היינו בעל ואשה, ואף אל ילדי התייחס כאל בנים. גם מקורבנינו ראו בנו בעל ואשה. כאשר הייה קונה עוגות בחנות, היו כולם יודעים שאני גברת בר, ושהוא קונה עוגות כמו שכל בעל מביא עוגה הביתה. כל יום

אורה קוראת במעריב את הסיפור הארוך על יחסיה עם ישראל בר. תחת הכותרת "חיי הכפולים של ישראל בר", מפרטת העיתון את כל הספיקות אשר התעוררו לגביו של ישראל בר.

האשה האחרת

חמישי בערב היה שואל את הילדים איזה מין עוגות הם רוצים שיביא לשבת — פעם עם קצפת, פעם עם גבינה. הוא ביקש גם מאשתו. עד כמה שידוע לי, היא לא הסכימה. הוא עצמו לא סיפר לי למה, רק אמר שלא הסכימה. להיפך, מרגע שנודע לה שהוא התקשר איתי, התחילה לומר לו שהיא זקוקה לו, ושיחזור אליה. כמובן שלא הסכים, על אף כל ההתערבויות מצד ידידים ומשפחתה. תמיד אמר לי: "עם גט או בלי גט, אף פעם לא אעזוב אותך והילדים".

בהתחלת שנות הלימודים, פתרתי סוף-סוף את בעיית הלימודים של ילדי. הצעתי לישראל שנכניס אותם לבית-ספר של המיסיון, ביפו. הוא הסכים, ואפילו ליחה אותנו לשם במכונית הרשמית.

עובדה זו, כמובן הספיקה לעתונאים לקבוע שזו עוד הוכחה שאיננו יהודי, אחרת מדוע היה מכניס את הילדים למיסיון? ובכן, לא הוא הכניס אותם, כי אם אני. הוא רק הסכים להצעתי. ואני יהודיה, במאה אחוז. מדוע שלחתי אותם ללמוד ביפו? מפני ששם לומדים עד שעה ארבע, וגם רציתי שיקבלו חינוך צרפתי, זכותי, לא?

מכיוון שכבר לא הייתה בעיה כספית דוחקת, ובמקרה הצורך, יכולתי גם לקחת אשה שתעזור בטיפול בילדים, אמרתי לישראל שברצוני להתחיל לעבוד. הוא לא התנגד, ואמר שזה דחאק ימלא לי את היום. לא אהיה עצבנית מלשבת לבד בבית. בחודש האחרון הוא אפילו הביא לי הביתה, מכונת-כתיבה לעברית, כדי שבמקרה ושכחתי את מה שידעתי, אוכל להתאמן מחדש. הייתה זאת מכונה הרמס בייבי שהוא קנה בשווייץ, באחד ממסעותיו.

הוא רגיל היה לנסוע, לפי הזמנות מארצות שונות לבוא ולהרצות. באחת ההרצאות בשחיין קיבל כמתנה שעון-יד של גבר. הוא החליף אותו לשעון של אשה, שמר אותו תמיד בביתו, ולכשהכיר אותי נתן לי אותו במתנה. זה השעון שאני לובשת עד היום. מתנות יקרות לא קיבלתי אף פעם ממנו, חוץ מאשר בהזדמנויות מיוחדות, כמו יום-הולדת: צמיד או משהו דומה.

על מה שהיה עושה בנסיעותיו, לא סיפר לי באופן מיוחד. היה רק מציין שהרצה פה ושם, או שראה משהו מעניין במיוחד. במכתביו מחוץ-לארץ היה כותב שהכל בסדר, שעוד מעט יחזור ויביא לי מתנות יפות. יותר מזה לא ביקשתי לדעת.

★ ★ ★

כך חייתי במה שנראה לי כגן-עדן. מתוך הבטחון שרכשתי, ומתוך אהבתנו ההדדית, נראה היה לי כי סוף-סוף עלו חיי על המסלול הנכון. חיכיתי רק ליום שבו נתחנן כחוק וכדין. הוא אפילו נתן לי את טבעת הנישואין שלו, והוא על אצבעי גם עכשיו. כאשר ראו אותנו יחד, הבינו כולם כי אכן בעל ואשה אנחנו. אינני חושבת להוריד אותה כל עוד אני חיה.

אפשר להבין באיזו שמחה ציפינו כולנו לבוא חגיה-פסח. במיוחד, הייתה זו צריכה להיות חתונה יוצאת מן הכלל. כי בפסח שעבר חגגנו את הסדר עם הילדים, והפסח הזה התכווננו לבלות עם כל משפחתי. המעשה החגיגי היה צריך לסמל את האיחוד המלא והמושלם בינינו. הוא כבר ראה במשפחתי משפחתו, ומשפחתי ראתה בו אחד מבניה וקיבלה אותו בלב פתוח.

כי כשם שאני וילדי מילאנו חלל גדול בחייו, כן גם מילאה משפחתי חלל דומה בצרכיו הנפשיים. מאז עלה ארצה ב'1938, לא הכיר חוג משפחתי. עתה כאילו מצא בנו אב ואם, אחים ואחיות. דבר זה השפיע עליו, מבלי שהוא אפילו הרגיש בו. בצחקוק היינו אומרים שהוא כבר לא ייקה: הוא הפך אחד משלנו. כשהיה נכנס הביתה, היה מיד מוריד את מעילו ותולה אותו. לא כמו בימים הראשונים, כאשר היה יושב קורקטי, לבוש כקפידה. הוא אפילו "גדבק" בכמה ביטויים שהיו שגורים אצלו בבית. אני למשל, נוהגת לומר על כל דבר קטן או גדול שאני מתנגדת לו: "שאני אמות יותר טוב!" מבלי שישים לב לכך, התחיל גם הוא להשתמש בביטוי הזה. כשאמרתי פעם שאני רוצה לשנות את תסרוקתי, אמר: "שאני אמות יותר טוב!"

אי שהיה פתאום אומר "אבראבו!", "כל הכבוד!" כי בביטונו, הוא היה חדל להיות סגור-לוק ודוקטור ישראל בר, קצין צבא ואיש מדע יבש. הוא היה פשוט "דוד ישראל" הטוב.

הוא לא אהב רק את ילדי שלי. גם את ילדי השכנים לא שכת. הוא ידע מתי יש להם יום הולדת, והביא להם מתנה: בחג שמחת-תורה זכר להביא להם דגלונים. ולא רק הילדים שלי, שואלים עתה מדי יום: "מתי דוד ישראל יבוא?" גם ילדי השכנים מחכים לו. אני עוד בוכה, כשאני נזכרת במעשה קטן של בתי, השבוע. היא ראתה חולצה כחולה של ישראל תלויה על דלת חדר-האמבטיה מבלי לומר מילה, נישקה את החולצה.

★ ★ ★

בא ליל הסדר. כפי שנזכרנו, חיכינו לישראל אצלי בדירה. הלבשתי את הילדים בבגדי-החג, וגם אני התכוננת לבוא. אבל הוא לא בא. כבר בצעריים התחלת להיות מידאנת. כי הוא הבטיח לבוא ולהביא כמה דברים איתו, ולא בא.

ידידתי לטלפן למשרדו, ושם הודיעה לי הטלפוניסטית שמזכירתו של ישראל גם היא איננה, ושהיא השאירה עבורי הודעה שישראל לא הופיע לעבודה ורק צילצל אף להודיע שהוא לא יהיה היום בעבודה, ושהיא תודיע לי שהוא גם לא יופיע באף יום בכלל. לא יכולתי להאמין למשמע אוזני. חשבתי שלא הבינה אותו טוב, ושהוא התכוון